

AZ ATOMHÁBORÚ

A KATOLIKUS LELKIISMERET ELŐTT

Amióta Herakleitos kijelentette, hogy „a háború minden dolgok atyja, minden dolgok királya”, rengeteget elmélkedtek a háború szükséges vagy szükségtelen, elkerülhető vagy elkerülhetetlen voltáról az emberek. Akik a szükségességét vallották, rendszerint arra hivatkoztak — akárcsak elődjük, a görög bölcsele —, hogy a technikai kutatók minden nagy, vagy legalább is legtöbb nagy találmánya s a társadalmi haladás valóban jelentős fordulatai is valami módon a háborúhoz kapcsolódnak. S ezeket az állításukat nem is igen tudnók cáfolni. Kétségtelen például, hogy az atomerő felszabadítása és hasznosítása is, ami a tűz felfedezése óta a legnagyobb felfedezés ezen a földön, szorosan összefügg a második világháborúval és a folytatólagos fegyverkezéssel. Kétségtelen azonban az is, hogy pusztán e tényekből nem következik még a háború szükségessége. Megállapítani csak azt állapíthatjuk meg, hogy majdnem mindegyik háború technikai felfedezésekkel és mélyrehatóbb társadalmi változásokkal járt együtt, arra azonban semmiféle bizonytságot sem szerezhethünk, hogy háború nélkül ezek a felfedezések és változások nem köszöntöttek volna be. Ha pedig az egyes háborúk keletkezését vizsgáljuk, lehetetlen fel nem ismernünk a tudatos emberi elhatározások szerepét, ami a háborút máris kiemeli a természeti szükségességek köréből.

Nem tudunk azonban felelni a második kérdésre, arra nevezetesen, hogy elkerülhető-e vagy sem a háború. Tény, hogy mindezekig voltak háborúk. Ami tehát fennmarad számunkra, egyedül az a hit és politikai vagy erkölcsi meggyőződés, hogy miután a háború nem természeti szükségesség, el fog jönni és el kell jönnie annak az időnek, amikor az államok és csoportok nem fegyveres összecsapások, hanem tárgyalások és alkudozások útján intézik el vitáikat. Súlyos és egyre súlyosabb okok szólnak mellette. Am éppen ezek az okok nem tűrik, hogy beérjük a pusztá hittől és meggyőződéssel, ami gyakorlatilag az egykedvűséget és közömbösséget is jelentheti. Gondolkodó embernek — s végeredményben valamennyien gondolkodunk — a legélesebben és a rendelkezésére álló leghatásosabb módokon küzdenie is kell egy újabb háború lehetősége ellen. Ha pedig még kereszténynek is tekinti magát az ember, akkor különösképen nem térhet ki e feladat elől, mert számára isteni parancs, hogy mindabban, ami jó, közremunkálni tartozik.

Azt, hogy mi a jó és mi a rossz, végső fokon a lelkiismeretünk dönti el, ahhoz azonban, hogy ítéletünk tárgyilag is helyes legyen, ép erkölcsi érzékkel kell bírnunk. Ezt ápolja és fejleszti bennünk a keresztény erkölcsstan, amelyet számunkra hitelesen az egyház tanítóhivatala értelmez. Ujnonnan felmerülő kérdésekben azonban, mint

az atomháború és a robbantási kísérletek kérdésében is, amikor még csak az általános elvek konkrét alkalmazásáról lehet szó, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az erkölcsstudomány hivatott művelőinek nézeteit sem. Ezek valamennyien egyetértenek abban, hogy a helyes magatartásnak, mint keresztény magatartásnak kialakítása okából mindenekelőtt a tényeket és a valószínűségeket kell fontolóra vennünk.

*

Ami a tényeket és valószínűségeket illeti, úgy hiszem, nyugodtan fordulhatunk tájékoztatásért Charles-Noel Martinhoz, aki „Útött a H óra ?” című, világszerte nagy érdeklődéssel fogadott könyvében képet rajzolt az atomháborúról. Igaz, hogy a könyv tudományos hitelenségét nem bírálhatom el, de elegendőképpen tanúsítja, hogy nem kisebb valaki, mint Albert Einstein írta az előszavát.

Martin bevezetőben az atomtámadások közvetlen rombolásait világítja meg. Az utolsó háborúban Németországra 1.2 millió tonna bombát dobtak le, amelyek közül a legnagyobbak öt tonnát nyomtak. A leghatásosabb bombáknak trotyl (trinitro-toluol) töltésük volt. Ezt a robbanóanyagot szokták alapul venni az atombombák hatásának méréséhez is. A Hirosimára és Nagaszakira dobott atombombák ereje 20.000 tonna trotyl volt. Ma az úgynevezett „taktikai atomgránátok” ereje is 10.000 tonna. A standard-atombombák ereje már régóta eléri az 1 millió tonna trotylt. Csaknem olyan hatásosak tehát, mint a hidrogénbombák. Martin 1–2.5 millió tonnára becsüli a legkisebb hidrogénbombák erejét. Állítása szerint azonban vannak már hidrogénbombák, amelyeknek ereje eléri a 20 millió, sőt 40 millió tonna trotylt. A legnagyobbakat ki sem tudják próbálni, mert nem találni gyakorlóteret az ilyen kísérletekre. Elméletileg azonban előállíthatók olyan szuper-szuperbombák is, amelyek ezerszer erősebbek, mint a „kis” hidrogénbombák. Ezeknek robbanó ereje egyetlen jelentene 1 milliárd tonna trotyllal. Számítások szerint azonban a katonailag „hasznos” erő felső határát már az 50 millió tonnás bomba is kimeríti.

A közönséges hidrogénbomba robbanásának közvetlen hatása egy 15 kilométer átmérőjű tűzgolyó és olyan légnomás, amely több kilométeres körzetben rombol. A bomba a levegőben 100.000 tonna, sőt ennél is nagyobb mennyiségű nitrogénoxid-gázt termel, amely salétromsavvá változik és esővel együtt a földre hull. Ez a „savanyú eső” képes arra, hogy kiirtsa a föld növényzetét és baktériumait. „Az atom- és különösen a hidrogénbombák által termelt óriási mennyiségű salétromsav tehát – írja Martin – a legsúlyosabban veszélyezteteti egész országok vetésterületét.”

Egy kisebb nagyságú hidrogénbomba a tűzgolyójának belsejében mintegy 1000 millió tonna földet és törmelékkel ragad magával, mint „füstgombát”, 40 kilométer magasságig. Ez a rádióaktív por a legparányibb részecskékre bomlik és napokon, sőt heteken át ott lebeg a légkörben. Olyan réteget képez, amely a kozmikus sugarak és a föld közé ékelődik s így a napsugárzást is, meg az időjárás többi ténye-

zõit is befolyásolja. Hőmérsékleti és csapadékbeli ingadozások következik, de ha a levegő folyamatosan telítődne ilyen porral, előbb-utóbb teljesen megbomlanék földünk egész hő- és vízgazdasága.

A nukleáris bombák leggonoszabb veszedelme a rádióaktivitás. Mint Martin rámutat, már egy standard-atombomba olyan sugárzást művel, amely a robbanás után egy perccel 820.000 tonna rádiumnak, egy nappal utána 133 tonna, egy hónappal később 2.3 tonna s még egy évvel a robbanás után is 110 kilogramm rádiumnak felel meg. Ez a sugárerő bizonyos mértékben rátelepszik azokra a tárgyra is, amelyeket a sugarak érnek, elsősorban a magasba felkavart porra, amelyet a szél földünk bármely részébe elvihet és a felszínre ejthet. Hogy milyen hatást gyakorolhat ez a sugárerő az emberre és más élőlényekre, ezt illetően csak következtetésekre hagyatkozhatunk. Míg az alfa- és béta-sugarak az érintési helyen külső hatásokat, égéseket idéznek elő, addig a gamma- és a Röntgen-sugarak a szervezet belsejében hatnak, és pedig roncsolóan, ha adagjuk túllépi a küszöbértéket. Ma az embernél heti 0.3 Röntgenegységet tekintenek küszöbértéknek akkor, ha a sugárzás a test egész felületét éri. A szomorú nevezetességre emelkedett „Fukuryu Maru” japán halászhajó emberei azonban a hidrogénbomba robbanási fészektől 130 kilométer távolságban is 200–400 egységnyi sugárzást kaptak több napon át. Egyikük, mint tudjuk, bele is halt. A rádióaktív izotópok sugárzása fokozatosan csökken; de bizonyos izotópok sugárzása így is hosszú időn, egyeseké több éven át olyan erősségű, hogy ártalmas hatással van az élőkre. Minden atombombában, de még inkább a hidrogénbombák felrobbantása tehát hosszabb, vagy éppenséggel hosszú időre megnöveli annak a bolygónkra eső sugárzásnak intenzitását, amelyhez a földi élet az évmilliók során igazodott. A többlet így az érzékenyebb szervezetek életét is fenyegeti.

Az emberrel kapcsolatban nagyon is komolyan kell mérlegelnünk a sugárzások örökléséleti hatását. Már 1927 óta tudjuk, hogy a gammasugarak ionizáló hatása mutációkat, vagyis az élőlények biológiai tulajdonságainak átöröklő változásait idézheti elő. Az ember még nem elég hosszú ideje használja a rádiumot sugarak termelésére, hogy az öröklési állagnak ezeket a változásait nagyobb mértékben észlelhessük. Állatokon végzett kísérletek és azoknak a személyeknek megfigyelése azonban, akik tartósan dolgoznak rádiummal, nyugtalanító eredményekkel járt. Már most ha a föld atomháború folytán, de akár csak az ismétlődő robbantási kísérletek nyomán is fokozottan rádióaktív válik, akkor az emberiségnek nemcsak azzal a veszedelemmel kell szembenéznie, hogy az egész alacsony élőlények mutációin keresztül vírusok és mikrobák tenyésznek ki, olyanok, amelyeket eddig nem ismert, hanem annak is, hogy az élők bizonyos magasabb fajtaikat, esetleg önmagát is kihalásra kárhoztatja, miután előtte már a torzszülöttek száma is állandóan szaporodott.

Ha mindehhez hozzávesszük — hangoztatja Martin —, hogy az előállítható nukleáris bombák mennyiségének nincsenek anyagi természeti korlátjai és hogy a repülőtechnika szédületes fejlődése miatt az alkalmazásuknak sincs különösebb akadálya, akkor arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a föld totális szétrombolását, legalább is az emberi életét és a kulturáét, valóban a lehetőségek közé számíthatjuk. Pedig Martin könyve megírásakor még nem is értesülhetett Stuertevant amerikai biogenetikusnak arról a riasztó közléséről, hogy becslése szerint csupán az 1955-ig végzett nukleáris robbantási kísérletek sugárhatása következtében 2000 torzszülöttet várhatunk. Ez a minimum, ha azokból a tényekből indulunk ki, amelyeket a Japánra dobott bombák utóhatásaként állapítottak meg. Georg Kliesch írja tanulmányában: „A japán szülések 1954. évi kongresszusán 30.150 gyermekről tettek jelentést, akik a hirosimai és nagaszaki atomrobbantások után jöttek világra. Közülük minden hetedik rendellenes volt. Korcsulást mutatott 1046 gyermek csontozata, bőre vagy idegrendszere, torzulást 429 gyermek orra vagy füle, 254 gyermek ajka vagy nyelve, 47 gyermek agya, 25 gyermeknek pedig egyáltalán nem volt agyveleje. Magától értetődik, hogy e szerencsétlenek nagy része nem is maradt életben.” Minthogy pedig a megváltozott öröklési állag a jövő nemzedékekben is tovább hat, ma még nem is sejthetjük a 12 évvel ezelőtt okozott kár igazi méretét.

Megérthetjük ezekután, hogy ugyanaz az Einstein, akinek nem kis része volt az atomerő felszabadításában és az első atombombák gyártásának megindításában, a második világháború után több nyilatkozatban is állástfoglalt az atomfegyverkezés ellen. Emlékezetes az is, hogy 1955-ben Bertrand Russel kezdeményezésére több más tudóssal együtt Einstein is aláírta a kiáltványt, amely felszólította a világ kormányait: hagyják abba az atomháborús készülődéseket és a bombákkal való kísérletezést.

*

Az előadottak ismeretében pillanatig sem vitás, hogy az ember csak irtózáttal gondolhat minden olyan háborúra, amelyet atomfegyverekkel és a hasonlíthatatlanul borzalmasabb thermonukleáris fegyverekkel vívnának. A keresztény hívőnek azonban, akitől vallása kifejezetten megköveteli, hogy ítéleteiben és magatartásában erkölcsi elvekhez igazodjék, külön fel kell vetnie a kérdést, hogy képzelhetünk-e ebben az esetben egyáltalán „igazságos” háborút? Számára ugyan mindenképpen kötelesség, hogy közreműködjék bármiféle újabb háború elhárításában, de ha azt is meg kell állapítania, hogy az atomháborút semmi körülmények között sem tekintheti „igazságosnak”, akkor már egyedül emiatt is teljes erejéből és minden megengedett eszközzel köteles síkraszállni az atomfegyverek eltiltásáért, beleértve a robbantási kísérletek tilalmát is.

XII. Pius pápa a kérdéssel foglalkozó legutóbbi nagy beszédében, az 1956. évi karácsonyi üzenetében a leghatározottabb módon sürgette: minden erő fogjon össze arra, hogy az atomenergia feltárá-

sával az emberiség kezébe jutott hatalmas erőket csakis békés célokra használják fel. Oda kell hatni — jelentette ki a pápa —, hogy megszűnjék a gyilkos fegyverkezési verseny. A világ mai fenyegetett állapotában az emberiség vezetőinek meg kell találniuk a meg egyezés módzatait. Erkölcstani szempontból azonban maig legfontosabb a Szentatyának az megnyilatkozása, amely a Rómában rendezett orvosi világkongresszus résztvevői előtt még 1954. szeptember 30-án hangzott el. Ebben — doktrinális jelentőséggel — állapította meg a Szentatya, hogy az atomháború elvileg csak akkor engedhető meg, ha adott körülmények között elkerülhetetlen az önvédelemhez. A helyzet azonban az — fejtette ki a pápa —, hogy mihelyt az okozott pusztítás terjedelme kiesik az ember ellenőrzése alól, akkor minden körülmények között, még egy elvileg igazságos védelmi háborúban is erkölcstelennek kell minősítenünk és el kell utasítanunk az atomfegyverek alkalmazását. Éppen ezért az emberiségnek minden eszközzel rajta kell lennie, hogy nemzetközi megegyezések útján mielőbb tilalom alá helyezték az atomfegyvereket.

Az „Orbis Catholicus” összefoglaló szerkesztőségi közleménye szerint, amelyet a továbbiakhoz is alapul vettem, a pápai megnyilatkozás gondos elemzéséből kitűnik: azt a kérdést, vajon alkalmazhatók-e atomfegyverek még egy igazságos védelmi háborúban is, erkölcsi szempontból az dönti el, hogy e fegyverek hatásait ellenőrizni tudjuk-e. Ezt az álláspontot képviselte Griffin bíboros is 1955. március 31-i beszédében, amikor a több oldalról hozzáintézett kérdésekre válaszolt. Ő azonban figyelmeztetett mindjárt egy nagyjelentőségű és számunkra irányt szabó tényre: „A hidrogénbombával végzett első kísérlet óta komoly aggodalmak merülnek fel, hogy nem olyan új fegyvert teremtettek-e, amelyek hatásai kivülesnek az emberi ellenőrzésen.”

Egészen természetes, hogy azt, vajon ellenőrizhetők-e és kellő mértékben ellenőrizhetők-e az atomfegyverek hatásai, a szakembereknek kell megállapítaniuk. Az egyházi tanítóhivatal illetékessége nem terjed ki magának a ténykérdésnek eldöntésére. Erkölcsi ítéletének megfogalmazásával ez a tanítóhivatal teljes mértékben eleget tett feladatának. Nekünk, keresztény hívóknak viszont kötelességünk, hogy a ténykérdésben is kialakítsuk véleményünket, s ennek megfelelően szólaltassuk meg lelkiismeretünket. Ha tehát a francia püspökök még a második világháború tömegbombázásait is megbélyegezték 1950-ben, amiért válogatás nélkül öltek meg katonákat és polgári személyeket: öregeket, nőket és gyermekeket, annál inkább megbélyegezhetjük mi az atomfegyverek alkalmazását. Egy kiváló morálteológus, a német Eberhard Welty mutat rá arra, hogy az atomfegyvereket nemcsak hatásfokuk különbözteti meg a hagyományos fegyverektől. Ezek a fegyverek lényegesen mások: tulajdonképpen nem is fegyverek már, hanem a megsemmisítés eszközei. Megkülönböztetés nélkül rombolnak. Hatásukban és utóhatásaikban többé-kevésbé kívül esnek az emberi ellenőrzésen és a küzdőfeleket fenntartás nélküli használatukra készítetik. Arról sem sza-

bad megfélekedoznünk, hogy a hidrogénbomba megalkotásával e megsemmisítő eszközök már odáig fajultak, hogy a földnek alap-pilléreit rendítik meg. Magát a kozmoszt támadják meg. Welty szerint senki sem állíthatja értelmesen, hogy a hidrogénbomba-féle fegyverek hatásait az ember még valami módon ellenőrizni tudná. Ezek a fegyverek nemcsak a hadviselő feleken belül szüntetik meg a különbséget harcolók és nemharcolók között, hanem messi ki-hatásaik miatt teljesen megszüntetik a különbséget hadviselő népek és semlegesek között is. Távoli térségekbe, sőt távoli időkbe kiható romboló erejüket nem lehet már „közvetett és szándéktalan” mel-lékhatásnak minősíteni és mint ilyent menteni.

A neves angol morálteológus, F. H. Drinkwater, aki álláspont-jának elfogadtatása érdekében a legutóbb valóságos irodalmi kam-pányt indított, az egyetlen kivezető utat nem is látja másban, mint annak kinyilvánításában, hogy erkölcsstelen eszközöket még egy igazságos védelmi háborúban sem szabad alkalmazni. „Ha a keresz-tény erkölcs alapján állunk – jelenti ki Drinkwater –, akkor egyet-len megoldás az, hogy Istenbe vetett bizalommal megsemmisítjük az atomfegyvereket, ha másként nem megy, egyoldalúan semmisítjük meg.” Az atomháborút Drinkwater szerint az sem igazolhatja, ha végső eszközként kínálkozik, amelynek alkalmazásával életben ma-radhatunk, mert még ebben az esetben sem engedhető meg az em-berek különbség nélküli megsemmisítése és a föld nyersanyagfor-rásainak szétrombolása. Az a jelszó: „Túlélni minden áron”, nem természetjogi s még kevésbé keresztény. Mi akkor azonban az er-kölcsileg helyes magatartás egy atomfegyverekkel felkészült táma-dóval szemben? Természetesen nem a kapituláció – feleli rá Drink-water. A megtámadott népnek védekeznie kell, amennyire és amed-dig csak tud, de csakis olyan fegyverekkel és eszközökkel, amelyek erkölcsileg kifogástalanok. Végtére is, ha keresztény hívők vagyunk – érvel Drinkwater –, hogyan hagyhatnók egészen figyelmen kívül a történet legnagyobb tényezőjét, az Istent?

Az „Orbis Catholicus” közleménye is megjegyzi, hogy Drink-water meglehetősen egyedül áll azzal a nézetével, hogy a megtá-madottnak atomtámadás esetén sem szabad atomfegyverekhez fo-lyamodnia. Welty is odakövetkeztet ugyan, hogy az atomfegyverek használatát nem tekinthetjük erkölcsileg megengedettnek, ő azonban továbbra is fenntartja annak az erkölcsi tételnek az érvényességét, hogy a népeknek a jövőben is kötelességük védekezni minden olyan támadás ellen, amely életükre és szabadságukra tör. Olyan dilemma adódik itt – vallja be Welty –, amely megoldhatatlannak látszik. A morálteológia az önmagukban meg nem engedett emberi cselekvé-sek két nemét különbözteti meg. Vannak cselekedetek, amelyeket semmiféle külső körülmény sem igazolhat, ilyen az istenkáromlás, hittagadás, csalás, rágalmozás is. Vannak azután cselekedetek, ame-lyeknek konkrét megítélésénél a mindenkori helyzetet döntő körülményként kell figyelembe venni. Egy ember megölése például a szükséghelyzet külső körülménye folytán erkölcsileg megengedett,

sőt parancsolt cselekedetté válhatik. Felmerül tehát a kérdés, nem vonhatunk-e ebből analógiát a „kollektív szükséghelyzettel” kapcsolatban akár a hidrogénbomba alkalmazására is? Ám maga Welty sem ad határozott választ erre a kérdésre. Aminél végeredményben kiköt, az a reménysége, hogy az atomfegyverek elriasztó hatásai és az atomháború elvesztésének félelme rá fogják kényszeríteni a hatalmakat a nemzetközi tiltó megállapodásokra és a kölcsönös ellenőrzésre.

•

Nyilvánvaló azonban, hogy pusztán a reménnyel, még ha szilárd meggyőződéssé is válik, a keresztény lelkiismeret nem érheti be. Sokkal győtrőbb a vázolt dilemma a keresztény hívő számára, sem-hogy tétlen félrehúzódsban szemlélhetné a történéseket. Kötelessége tevélegesen előmozdítani azoknak a törekvéseknek sikerét is, amelyek a nagytömegek nyomását is latba kívánják vetni az atomháború totális pusztításának megakadályozása és a nukleáris robbantási kísérletek haladéktalan beszüntetése érdekében. Mert a tömegek, az úgynevezett „kisemberek” milliói és száz milliói azok, akik helyes irányba terelhetik az eseményeket.

Távol áll tőlem, hogy alábecsüljem annak a szerepnek jelentőségét, amelyet a tudósok és a technikusok vihetnek ezen a téren. Bizonyos, hogy a legnevesebb nyugatnémet fizikusok legutóbbi kiállása is fontos mozzanat volt. Az sem valószínű, hogy akadna egyetlen komoly atomszakértő is, aki ne osztaná Philip Morrison nemrégiben tett megállapítását: „Az atomháború a hidrogénbomba korában teljességgel bűncselekmény. Az egyetlen felelet erre a fenyegetésre a nukleáris fegyverek bármiféle alkalmazásának megtiltása és megakadályozása.” Az a Morrison nyilatkozott így, aki annak idején a híres los-alamosi laboratóriumban dolgozott s akit az „atombomba atyái” közé számítanak. Kérdés azonban: valóban meg lenne-e a vértanúsáig menő elszántság azokban a magfizikusokban és a többi tudósokban, akik közreműködtek e démoni erők kifejlesztésében, hogy megtagadják segítségüket a civilizáció megsemmisítéséhez, aminek lehetőségét felismerték s ami ellen oly sűrűn fel is emelték szavukat? Martin, akinek könyvével már foglalkoztunk, igen kételkedően vélekedik erről. Egyrészt azért, mert a kutatót könnyen megbűvölik az egyre óriásibb lehetőségek, amelyek képzelete előtt nyílnak. Másrészt azért — s ez a súlyosabb ok —, mert a tudós sem független a politikai hatalomtól, ez a hatalom pedig képes arra, hogy rákényszerítse a katonát saját életének kockáztatására és mások életének kioltására akkor is, ha a katona meg van győződve áldozatának értelmetlenségéről. S Martinhoz hasonlóan vélekedik Robert Jungk, annak a jegyzőkönyvnek alapján, amelyet „az atombomba megteremtőjének”, J. Robert Oppenheimernek kihallgatásáról vettek fel az Egyesült Államok atomenergia-bizottságának ülésein. Benyomásait összegezve ezeket írja Jungk: „Fontosabb és egészen jövőnk számára hasonlóhatatlanul következménye-

sebb s ugyanakkor sokkal megosztóbb a kérdés, hogy milyen álláspontot foglaltak el Oppenheimer és tudós társai az úgynevezett szuperbomba ügyében. Szinte valamennyien húzódoztak, ingadoztak, előbb „Nem, de...”-t mondtak s azután „Igen, de mégis...”-t. Csak kevesen voltak, akik kezdettől fogva teljes határozottsággal sikra szálltak ezért a legborzalmasabb, az egész emberi nem fennmaradását kockáztató fegyverért, de még kevesebben, akikben megvolt a bátorság a határozott „Nem!”-re.” Maga Oppenheimer ekként nyilatkozott: „Én csak a dolgomat végeztem. Mindent megcsináltam volna, amit tőlem követelnek, ideértve az összes bombaféléket, feltevé, hogy technikailag előállíthatóknak találok őket.”

Nem igen hagyatkozhatunk tehát arra, hogy maguk a tudósok és technikusok együttes elhatározással le fogják vagy le tudják venni a vállunkról az atomháborúra vonatkozó döntések terhét és feladatát. De vajjon várhatjuk-e egyedül az államok vezetőitől, a politikusoktól? Bőven hallhattunk hivatalos és nem-hivatalos nyilatkozatokat arról, hogy az atomfegyverek „magától értetődően” csak a védekezés „legeslegutolsó” eszközeként kerülnének alkalmazásra. A dolog azonban így meglehetősen elvont. Mert hiszen ki határozná meg, hogy itt a „legeslegutolsó” pillanat? Nyilván az államférfiak, katonai szakértőik tanácsára. Ám feltételezhetjük-e ésszerűen, hogy az államférfiak, ha a lét vagy nemlét kérdésével kerülnének szembe, az erkölcsi megfontolásokat fölébe helyeznék a politikai és katonai megfontolásoknak? Föltételezhetjük-e, hogy ilyenkor, ha vannak raktáron atomfegyverek, nem használnák fel azokat? Semmi kétség, emberfölötti megpróbáltatás lenne ez számukra, aminek egyetlen dolog veheti elejét: az, hogy egyáltalán nincsenek atomfegyverek. Másként kifejezve: az emberiség elemei érdeke, hogy mielőbb megsemmisítsék a már legyártott atomfegyvereket is.

Igaz, beszélnek arról is a hadvezetőségek, hogy az atom- és nukleáris fegyvereket csupán „taktikai” rendeltetéssel kívánnák bevetni. A múlt azonban jóformán semmi biztatást sem nyújt arra, hogy a kormányok és tábornokok szükség esetén visszariadnának a stratégiai alkalmazástól. Nagyon is úgy tűnik ez fel, mint játék a szavakkal. Az eddigi atom-hadgyakorlatok a nyilvánosságra jutott gyér közlések szerint is világosan megmutatták, hogy micsoda katasztrófa zúdulna földrésünkre, ha ugyan nem az egész világra. Az a körülmény például, hogy az 1955-ben Németországban rendezett „Carte blanche” gyakorlaton a repülők mindkét részről jelképesen összesen 335 atombombát dobtak le, nem hagy kétséget abban a tekintetben, hogy az atomháború mindenképpen „totális” háború lenne, egészen más jelleggel, mint a hagyományos fegyverekkel végrehajtott háború. Belső törvényszerűsége az atomháborúnak, hogy feladata előbb-utóbb az ellenség „totális” megsemmisítése lenne, nemcsak a katonáké, de az összes embereké, akik az ellenséges állam területén élnek.

Nagyon úgy fest tehát a helyzet, ahogyan Bertrand Russel jellemezte: Amíg vannak atomfegyverek, eltiltásuktól sem várhatunk

feltétlen eredményt. Addig is tehát, amíg megsemmisítik őket, el kell kerülnünk bármiféle háborút.

*

Pierre Curie mondta 1903-ban, amikor Stockholmban átvette a Nobel-díjat: „Fölfedezhetjük, hogy a rádium gonosz kezekben nagyon veszélyes lehet, felmerül tehát a kérdés, vajon az emberiség számára előnyös-e a természet titkainak feltárása, vajjon eléggé érett-e az ember, hogy hasznossá tegye ezeket a titkokat, vagy nem károsak-e inkább a megismerések? Nobel felfedezései jellemző példát mutatnak: a hatalmas robbanóanyagok lehetővé tették nagyszerű munkák elvégzését, de nagy gonosztevők kezében, akik a népeket háborúkba hajszolják, a rombolásnak is kiadós eszközeit nyújtják. Én mégis azon a véleményen vagyok, mint Nobel, hogy az emberiség több jót, mint rosszat nyerhet az új felfedezésekkel.”

Nem vitás, hogy az atomerő felszabadítása és ipari célokra való alkalmazása áldásos és szükséges az emberiség számára. Az ásványi erőforrások fokozódó kimerülése, a világgözlekedés problémája, amelytől a gazdaságilag elmaradt országok megsegítése is függ, mindez az atomerő felhasználására ösztönöz. Ugyanakkor azonban reánk nehezedett az a nem könnyű feladat, hogy meggátoljuk ennek a félelmes erőnek a rombolás és életirtás szolgálatába való állítását. Ám minden jel szerint csak akkor arathatunk sikert, ha az egész emberiséget mozgósítani tudjuk mind az atomháború, mind általában a háború ellen. Ez a keresztény lelkiismeret félreérthetetlen parancsa is.